

SZÉPIRODALMI

FIGYELEŐ.

1-ső szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók : Üllői-ut és 3 pipacsa sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók : Egyetem-utca 4-ik szám.

ESZMÉNY ÉS VALÓ.

(Mutatvány Vojtina *Ars poetica*-jából.)

Tele vagyok, *dallal* vagyok tele, —
 Nem, mint virággal a rét kebele,
 Nem, mint sugárral, csillaggal az ég :
 De tartalmával a „poshadt-fazék ;“
 Vagy mint csatorna, földalatti árok,
 A melybe nem csupán harmat szivárog —
 Tele vagyok. Nincs tünni mód tovább :
 Feszít a kóranyag, a durva táp.

Olvastam egy pár száz kötetre ment
 Regény-, beszély-, poéma-speciment :
 Kit meg ne rontson aztán ennyi zöld, s
 Ne rágjon ennyi éretlen gyümölcs! —
 Melyből világok lettek, a chaosz,
 Bennem hasonló zür támadt ahhoz —
 Hemzsegve tarkán „mint a beteg álma.“
 Lássuk, e zürből ha valami válna.

Költő *leánynyal, borral* nagyra lát :
 Tölem ne várja senki már dalát.
 Bort legfölebb ha néha megiszom ;
 S a szerelem? — rég volt az! rég bizony!
 Én is szerettem, (oh, ez édes emlék
 Szivemre most is oly enyhítve ömlék!)
 De halkan, zaj ne'kül — mint a virág
 Egymásra hajlik, és hangot nem ad
 Midőn felpattan illatos pora
 S elönti a kék boldog mámora.
 Egy mukkomat se' hallád, vaksi hold!
 (Látta-e, nem tudom, vagy ott se' volt ;)
 Nem kiabáltam a természetet
 Csak érzém, mit szivembe ültetett ;
 S midőn szerelmet a leánynak esdék,
 Nem oly szagú volt, mint a nyomda-festék.

De a *hazáról* . . . .? Ugy van, a haza!
 Zengjen felöle hát a dal, nosza! . . .
 Késő az is : mi haszna lelkesül
 Az ember, ha középben bele sül!
 De meg mit érne *gyöngéd* szó nekik,
 Midőn — — — — — *)
 Midőn legszebb virág a mályva-rúzsza
 Köténybe rejti kis bokrát a múzsza.

Volt a *hazáról* egy-két énekem.
 Bágyadt, igaz, s „örömtől idegen :“
 De honfi keble érzé a panaszt,
 A csöndben, éjben jól kivette azt;
 S a fájdalomban, mely elfojtva sirt,
 Önfájdalmát lelé, s hozzá azt irt.
 Sebet tör a dal, de balzsamteli
 Ujjával ismét béhegeszteli.

Most helyzetünk valóban istenáldás :
 Ének se' kell, csupán hangos kiáltás;
 — — — — —

Én már ezentúl illetén gyalog
 Versen — csak így pálczán lovagolok;
 Zúg, sistereg, szédül szegény fejem :
 Nincs odafent, szárnyas lovon, helyem.
 S azóta, hogy nem mondtam éneket,
 „Mély hallgatásban torkom elrekedt“ — **)
 S mint hangjavesztett opera-dalár,
 Lettem éneklőből — énektanár.

* * *

Mendacem oportet esse memorem :
 Költőnek ezt ajánlani merem.
 Nem épen tisztos, de derék szabály :
 Versembe jól fér, s a mellett — talál.
 Azaz — magyarra téve a szavak :
 „Költő, hazudj, de rajt' ne fogjanak ;“
 Mert van egy példa, hogy : *a sánta eb* . . . .
 A sánta költő még keservesebb.

Hazudni rút. Ez ellen a morál,
 A társas illem egyként perorál :
 De költőnek, bár lénye isteni,
 Nemcsak szabad : szükség fillenteni!
 Avagy felettünk nem hazud az ég,
 Bolttá simulva, melynek színe kék?
 A támadó nap *burka* nem hazud?
 S fejük felett, min jár, nem ál az *ut*?

*) Itt és alább egy kis invectiva van, a költőitlen hazafi-frázisok ellen. Hangosabb időben volt írva, most — elhagyom, derültebb napokra.

**) Dante.

A csillagok hullása nem csaló?
 Távoly heggy, erdő kék színe való?
 Szivárvány hídjá nem csak tettetés?
 A látkör széle nem csúf rászedés?
 A délibáb, midőn vizet csinál,
 Melyben torony, fa ketté szelve áll,
 Lebegve orma, tótágast az alja :
 Hát nem szemed, szomjad ingerli, csalja? . .
 Minden hazugság, földön a mi szép :
 Csontváz, ijesztő a valódi kép;
 Azt vérrel, hússal ékesíteni
 Jer, jer költő! . . . hazudva-isteni!

Győzz meg, hogy a mi látszik, az való :
 Akkor neved költő lesz, nem csaló, —
 A mint nem az volt rég az átheni, *)
 Malacz-visitást tudva színleni;
 Ellenben a pór, a ki szűr alatt
 Ríkatta disznát és kuhin maradt,
 Bár a visitót gúnyosan emelte,
 A hallgatók fütyjét megérdemelte.
 Mert a közönség érzé, hogy amaz
 Ugy rí, miként legtöbbször a malacz :
 Míg a valódi — csont és vér noha —
 Tán ugy sikoltott, mint másszor soha.

Itt a különbség : hogy e látszatot
 Igaz nélkül meg nem csinálhatod ;
 Csakhogy nem a mi részszerint igaz, —
 Olyan kell, mi egészben, s mindig az.
 Tán nem való, hogy ez s ez ugy esett,
 Tán ráfogás a felhozott eset :
 Mátyás király nem mondta, tette azt :
 Szegény Tiborcz nem volt élő paraszt :
 Ránk, a nejével, megvénült falun,
 Sohsem dühöngte többé a szarun,
 Evett, ivott és végre — elalún : **)
 De mit nekem a való, ha ez esetben
 Bánk törpe lessz, Mátyás következetlen?
 Ha semmi évszám, krónikás adat
 Engem le nem győz, hogy nem tett vadat?
 Nekem egész ember kell, és király,
 Vagy férj, nejéért a ki bosszut áll,
 S ember-, király-, meg férjben az egyén :
 Csip-csup igazgal nem törődöm én.

De bár egész s örök, — ugy pusztá-nyersen
 Föladvá, nem segít valód a versen.
 Itt kell már a szabály : „költő, hazudj!”

*) Ismeretes adoma a malaczrívást producáló atheneiről, s a parasztról, ki igazi malacczal lépett föl.
 **) *Elaluvék.* Régi forma, tréfából használva.

Nem olyan ám mind, hogy belőle tudj :
 Mert van sok eszme, *igaz* fogalom,
 Mitől előre borsószik dalom :
 Az *egyszeregy*, bár meg nem dönthető,
 Képzelmi szószszal bé nem önthető;
 Sem oly igazság, min függ a peres;
 Sem a rideg tan, elvont, rendszeres,
 Vond bár kívül reá költői mázad :
 A pöre tartalom fejedre lázad ;
 Vagy mint midőn az óriás *boa*
 Nagy martalékkal hömpölyög tova,
 Gímet rabolván, vagy bölénytinót,
 Fél testtel a mely még száján kilóg,
 Hét-számra hordj' az ágbogas fejet,
 Vélne az ember, egy erdőt evett,
 Hét-számra látni, hogy szerv- és idomra
 Különböző táppal vesződik gyomra :
 Ugy jár az istenadta költemény
 A nyers igazzal, mely daczos, kemény,
 Csakhogy sokára sem emészti meg :
 Marad nehéz, feloldatlan tömeg.

Akarsz repülni? hát csak rajta : *höss!* . . .
 Hanem szárnyadra ólomsúlyt ne köss ;
 Bár *fontos* a földszint némely *való* :
 Ott fenn, a *híg*-ban, nem neked való ;
 Kivéve, hogy ha tán bölcsen rakod
 — Mint *léghajóba* — megmért súlyagod :
 Már tánczol a *gömb*, mint betyár lova,
 Kit nem bocsát a csárda oszlopa,
 Már fel s alá kapkodja üstökét,
 Hogy elszakítsa izmos köldökét,
 Recseg az oszlop, enged a kötél,
 A tenger néző szívszorongva fél
 Hogy felnyilallik a könnyü golyó
 S egy percz alatt eltűnik a hajó —
 El, végtelen világokon keresztül
 A semmibe, örökre, mindenestül . . .
 De te nyugodtan ülsz még a kosárba',
 Előtted óra, és a perczre várva
 Midőn kiálthatsz : a kötélre! vágd! —
 S többé a földdel semmi czimborád ;
 Ám érzi súlyát a szélházi gömb,
 Megemelinti, és azt mondja : „öhm!“
 Lassan, nehézkesen úgy szárnyra kel,
 Mint bérczi sas, ha nagy vadat czipel.
 És ím előtted ég és föld kitarul,
 Nézhetsz föl és le a közös határrul :
 De, hogy ne szálljon vakmerőn veled,
 A léghajót csinján mérsékeled,
 S midőn egekben így zarándokol :
 Azt sem felejtéd : „hátha lebukol!“

Ily célra megjár a *bölcselmi* eszme.
 Különben annyi, mint ha kárba veszne; —
 S a mit *tapasztalsz*, a merő igaz,
 Neked *valóság*, egyszersmind *nem az*.
 Vásár az élet : a földnek lakossa
 Lót-fut, könyökli egymást, és tapossa,
 Ad-vesz, czivódik, ordít és kaczag,
 Por, sár megöl, megfojt a hagyma-szag;
 S ha kételkednél, hogy mind ez *való* :
 Lépen bök egy rúd, eltaszít a ló : —
 Mit gondolsz? ha énekbe öntenéd,
 Ugy, mint van, e sok mozgó pecsenyét,
 Ha e vásárból egy karéjt levágva,
 Belé illeszthetnéd a dalvilágba :
 Mit gondolsz : nyerne a költő vele,
 Hogy *ily* igazzal zsúfolá tele?
 Hogy macskástól-ebestül átvevé
 Azt, a minek *árnyéka* az övé? . . .
 Állok Dunánk szélén, a pesti parton :
 Elöttem a kép, szindús üde carton :
 Felhő s hegy által a menny kékje csorba,
 A nap most száll le a városmajorba,
 Büszkén a Gellért hordja bársonyát,
 S fején, mint gondot, az uj koronát,
 Lenn a Tabánban egy toronytető
 Gombjának fénye majdnem égető,
 Míg fenn a Mátyás ódon temploma
 Szürkén sötétlik, múlt idők roma,
 És hosszú rendje annyi sűrű háznak
 Fehérlik sorba', mint gyepen a vásznak;
 Alant a zölden-tiszta nagy folyam,
 Mint egy smaragd tó bérczek közt, olyan,
 Meg nem legyinti szellő s föcske szárnya,
 Csak mélyén lüktet forradalmas árja,
 Felszíne tükör, és abban, mikép
 Tündéri álom, az előbbi kép
 Tisztára mosdva, felfordítva ring,
 Mint lenge kárpit, a merő fal ing,
 Ábrándos lelke a hullámba mélyed,
 Vágyban elúszva búvárlom a mélyet :
 Itt, itt a nymphák! itt a cháriszok! . . . .
 Az utczán por, bűz, német szó, piszok. —
 Nem a való hát : annak égi mása
 Lesz, a mitől függ az ének varázsa,
 E hütlen hívség, mely szebbít, nagyít, —
 Sulykot bizony nem egyszer elhajít;
 Ez alkonysúgár, mely az árnyakat,
 E köd, mely nőteti a tárgyakat,
 E fénytörődés átlátszó habon,
 E zöld, esős lég egy május-apon,
 Ez önmagánál szebb, dicsőbb természet :
 Egy szóval . . . a költészet. (stb.)

BELIRODALOM.

EREDETI NÉPMESÉK. Összegyűjtötte Merényi László. I. II-ik kötet. Pest, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv.

Az epikai költészetre általában nem látszik előnyösnek a betűírás elterjedése, annál kevésbbé az a könnyűség, melylyel szerzeményét a sajtó útján kiki nemcsak állandósíthatja, hanem tetszés szerinti mennyiségben többszörözheti is. Ama solidaritás, mely hajdan az elbeszélő és hallgatói, az énekmondó és közönsége, a mester és tanítvány közt fenállt vala, meglazult, csaknem elenyészett, s egy más viszonynak engede helyet, annak, mely az egyedül activ író s egészen passiv olvasója között van. Az eposz minden faja megszűnt az egyetemes nemzet sajátja lenni. Míg hajdan az énekmondó körülbelől oly viszonyban állt hallgatóival, mint eposznak hőse a vezérlete alá gyűlt nemzettel, mert valamint emez a közakarát, úgy ő a közös érzület kifejezője vala: most az eposz író saját egyéni erejére van hagyva, de azon nehéz követeléssel, hogy a közös érzületet fejezze ki, jóllehet megfosztva minden támogatástól, melyet a hajdan énekese talált hallgatóiban. S miféle támogatás volt ez? Nagyon lényeges, elannyira, hogy már ma szinte közmondattá lön: „a valódi eposzt nem írják, az valamely nép közös költeménye.“

Segítette pedig az összes nép a költőt nemcsak azáltal, hogy mondákban, apróbb énekekben fölkincselte számára mindazon anyagot, melyekhez a nép érzése kiválóbban ragaszkodik — melyeken az legörömelebb jártatja vala képzeletét, melyekre nézve tehát az énekszerző biztos lehetett, hogy elevenen érdeklik hallgatóit, — hanem azon ellenőrzés által is, melyet a nép e költemények *elfogadása, továbbadása* közben gyakorolt. Míg napjainkban akármely silányság utat lephet a sajtóba, vagy legalább irott betű segítségével főnmaradhat, mint örökös hiba: ama folyók partjain, tábori tüzeknél, sátor vagy isten szabad ege alatt hallgató nép visszautasítá, a mi nem életre való; s ha mit elfogadott, kellett abban lenni valami derekasnak, méltónak, hogy emlékezetbe vésse, tovább adja, firól fira örökítse. Míg most a költő egyén munkája, hibáival, fonák részeivel, hézagjaival, kinövésével átmarad ivadékról ivadékra: a hajdani — ha szabad új szót gyártanom — *panpoeticus* korban minden továbbadó, minden egyes dalnok, minden következő nemzedék rátette kezét a műre, hibáit kijavítá, darabosságát elegyengeté, betölté hézagait, megigazgatá a mi fonák volt benne, s eltörölve a mi pusztán a költő egyediségének volt kifejezése, az egésztest mind általánosb

érendekűvé, az összes nép közvagyonává, alakította. Nem is kell gondolni, mintha e századok és ezrek közös munkája csak rontó, megvesztegető irányban haladt volna egy vagy más nagy költői szellem művét illetőleg. Ki merné eldönteni, vajon az az Iliász volt-e tökélyesebb, melyet a maconi vak koldus önjárgal zengett phorminx-án, vagy az, melyet, néhány századdal később, neve alatt összegyűjtöttek?

E solidaritás a költő és hallgatói közt ma már csak a nép alsóbb rétegeiben áll fenn, s kötött alaku elbeszélésben nálunk csupán egy-két ballada-szerű költeményre szorítkozik. De folyvást él, szemünk láttára működik az elbeszélés ama prózai nemében, melyet összefoglaló nevezetel népmesének, vagy egyszerűen *mesé-nek* szoktunk mondani. Az, a mi e mesék keletkezése, élő ajkon továbbadása, hely, idő, körülmény szerinti módosulásai, majd csonkább, majd teljeb idomban megjelenté körül véghezmegy, rokon fogalmat nyújt ahhoz, mely szerint a régi eposz származott, terjed s folyton virágzik vala, azon különbséggel, hogy a kötött forma biztosabb támaszt adott az emlékezetnek, s így a költemény nem volt a sokszor ügyetlenebb elbeszélő csonkításainak kitéve annyira, mint a népmese. De másrésről semmi sem gátolta, hogy a kinek elevenebb képzelet, nagyobb elbeszélő, alakító tehetség adatott, ne módosítsa, teljebb, épebb szerkezetűvé ne tegye az elődétől nyert hagyományt; s így a fejlődés folyama (processus) egészben az ár és apály változatos játékát tünteté föl. Szerencsés nép, a melynek sikerült ez áradat teljéből valamit kiragadni s irott betű segítségével átörökíteni az utódokra! A mi eposzi korunk úgy szólva nyom nélkül enyészett el; nekünk alig maradt egyéb, mint rajtafogni a népszellem epikai nyilatkozását ott, a hol az még található, a népmesékben, s teremtvényeit hű feljegyzés által megővni az enyészettől.

Nem célunk itt a mesegyűjtés fontosságára bővebben kiereszkedni. El van az ismervé nálunk tanultabb nemzetek által, kik e naiv elbeszélések felkutatásában is megelőztek bennünket. Csupán azt jegyezzük meg, hogy ez nekünk még fontosabb, mint bárhol a kerek világon; mert ős eposzunk eltüntével majd semmink sincs, hol az egyetemes népszellem nyilatkozását megleshetnők, kivéve a mese.

Szólunk inkább a *gyűjtő* kellékeiről. És itt szabad legyen megkülönböztetnünk a mesék gyűjtőjét azok *birálójá-tól*. Kétségkívül legjobb, ha e kettőnek minden tehetsége s tudománya ugyanazon személyben egyesül, de ez oly ritka szerencse s annyira ellentétes működését teszi föl az elmének,

hogy örülnünk kell, ha külön egyiket vagy másikat feltaláljuk.

A jó gyűjtő mindenek felett egy tökéletes mesemondó képességeivel legyen felruházva. A nép közt, ennek fonó-házaiban, pásztor-tüzeinél forogván, úgy szólva ott nevekedvén fel, birja ennek ne csak nyelvét, egyes kitételeit, hanem egész esze-járása, képzelődése, kodora az elbeszélésben ki nem törölt betűkkel vésvé álljon emlékezetében. Olyan legyen ő, ki ha ama körben marad, születve volt a vidék legügyesebb mesemondója gyanánt szerepelni. Eleven képzelete birja felfogni, hű emlékezése megtartani a legcsekélyebbnek látszó vonásokat; s midőn évek multával gyűjtéshez fog, ne új és szokatlan benyomásokat kelljen fölszednie, csupán a régieket frisitni föl. Az előadási, öltöztetési modor annyira hatalmában álljon, hogy ha valamely mesének puszta vázát kapná, képes legyen azt olyanán tenni, mint ha a legjobb mesemondó ajakáról vette volna. Legyen érzéke fölsíemerni a legcsekélyebb idegenszerűt, a mi netalán leirói, segéd gyűjtői által a mese anyagába vegyült, s tudja azt kár nélkül eltávolítani; nem különben ösztönszerű jó izlése, a mi ügyes mesemondóban sem hiányzik, hogy több variáns közül tudja kiválasztani a legépebbet, legteljesebbet. E rátermettség s gyakorlati ügyesség nélkül, a leg-

tudósabb mese-philosoph is csak félmunkát tesz, s gyűjteménye hiányosan tükrözi vissza a nép szellemét. A bonczoló, hasonlító, kritikai elme oly vonásokat láttat, oly hangokat hallat vele, melyek ott nincsenek, s egy vagy más kedvencz elmélete, ötlete kedviért hajlandóvá teszi megrontani a mese szövegét.

A jó gyűjtő azon perczen, midőn a mese szövegét írja, megszűn okoskodni. Egészen átengedi magát a naiv benyomásoknak. Nem jut eszébe, hogy ő tanult ember, s e jogon módosíthat, elvehet, hozzátehet; nem, hogy indokoljon, hol azt a nép nem tartja szükségesnek; hogy valószínűvé akarja tenni, a mi képtelenség; hogy *irodalmi* szinnel vonja be, mint ha valami novellát csinálna. Feladata az, hogy tartalom és alak tekintetében minél hívebb lenyomatát eszközölje a szövegnek, a mint azt egy kitünő mesemondó szájjal előadná. *Kitünő*, mondom, mert vannak ügyetlen mesélők is, a kiknek otromba szószaporítása, szórakozott ismétlései, „osztéghát-jai“ és „aszondjái“ nem gyűjteménybe valók. Jó mesemondó után még arra sem igen van szükség, hogy a gyűjtő az *illem* és erkölcsiség rovására tegyen változtatást; mert a magyar nép természeti szűz érzéke oly finomul siklik át az illemsértő dolgokon, hogy még az irodalom is tanulhat tőle. (Folytatjuk.)

KÜLIRODALOM.

A FRANCZIA KÖLTÉSNET 1861-ben.

Armand de Pontmartin így folytatja szemlét:

Nem kísértjük meg az eszmény cultusához, a költészet általános, bölcselmi jelleméhez híven maradt ezen költőkkel (Laprade, Autran, Grenier,) összehasonlítani azokat, kik a költészethez csak magán ihletésért folyamodnak, kik azt saját rendszerök- vagy szeszélyöknek vetik alá. Még hasonlítási kapcsolatot sem találnánk a költői világ ezen két sarka közt, s aztán a szomorú gyönyört sem szerezhethetők, hogy a tehetség silányabb voltát kimutassuk azon íróknál, kiknek irányát sajnáljuk, miután művészi — jobban még mint költői — képességek vita tárgya sem lehet. E képesség, igazán szólva, csak sajnálkozásunkat növelné, vagy újabb vádló okul szolgálna ellenök. Ugyan mi haszna is magukat e fanyar, áldozatteljes pályára adni, birni a művészet minden titkát, hajlékonytá tenni a formát, a verselést, tökélyre vinni a részletekben s faragcsálásban, mi anyagi haladás jele, ha mind ez meddő törekvés marad, ha eredménye nem egy bensőbb, termékenyebb közösülés

a költő s mindazon lelkek közt, kik tőle várják, hogy tolmácsuk, vezérök legyen? Vegyük elő például *Leconte de Lislé-t*, egyikét e magát önként elszigetelő tudós költészet mestereinek: mire való annyi erőlködés, mondhatnók oly erély és akarat, oly biztos korrajz, oly eleven hang, annyi izom, annyi ideg és ruganyosság, hogy végre is néhány művész, néhány műkedvelő méltánylását nyerje meg, s legkisebb hatás nélkül maradjon saját kora értelmi világára? Szobai, cellai dicsőségre van-e teremtve a költő? Panaszkodik a költészet elhagyottságán, s mi megkisérlők okát adni; de mi joga panaszra, ha a tehetségesbek, erősebbek, a helyett, hogy a mi napunk fényén járnának, a mi életünk szerint élének, a helyett hogy szívök a miénkkel együtt dobogna, hogy az egyetemes szellemnek adnának kifejezést, inkább messze számúzik magokat tőlünk, túl időn és teren, zavaros theogoniákért megvetik az eszmeiség tiszta fényét, s valami hindu templomba mélyednek, elbujdosnak a forró ég alá, vagy kietlen vadonban bolyganak mint kísértet? Költő vagy: egy okkal több, hogy ember légy, mert, ismétlem, a költő nem egyéb, mint az éneklő emberiség, mint mind-

nyájunk képzelete egy által fejezve ki, s im te, lemondva legdrágább jogodról, jobb szeretsz kivételes költő lenni, a ki fantasztikus vagy rémitő lények közt lakik, hol az ember egygyel sem találkozik abból, a mit érez, a mit lát, a mit szeret! Pedig végre is, s e rendszerek daczára, mik a költészet igaz forrásai? Isten, természet, szerelem, szeretet, külső világ, benső világ, tüneményeik és titkaik határtalan sokféle voltával. Ugy de Leconte de Lisle művében az ég meg van fosztva lakótól; isten egy, a régiek *fatumá*hoz hasonló kegyetlen fatalitásnak engedte helyét, mely süket a mi jajjainkra; a bú ott kétségbeesés; az ábránd ott egy égő fővenyen nyujtódzó rőt-vad merevensége; az állatok ott szörnyek; a növények és virágok ama bizarr vegetatió bélyegét hordják magukon, melyekről sohas tudja az ember, csoda-e, vagy mérég; a természet, melynek látása oly vídámító, oly édes különben, ott megszűn hatni ránk, illetni bennünket, hogy idegen, *exoticus* formát öltön magára, mely megdöbent s elrémit. A szerelem végre, az nem csupán oly kegyetlen törvény, *csapás, kárhozatos örökség*, melyet a költő átkozhat egy-egy pillanatban, midőn érzelmei gyarló vagy csalfa tárgyaira megharagszik: a szerelem ott valóságos pokol, áldozatai *elkárhozott lelkek*, és a szerelemnek ez elítelt martalécai örök átkot szórnak amaz irgalmatlan hatalom ellen, mely nekik szívet adott, hogy gyötörje, s belrészeket, hogy marczongolja. Ez iszonyú leltárában minden az emberiségre nézve ellenséges vagy gyászos erőknél még a kutya is, a háztűz e nyájjas öre, e sétáló uti társ, melynek látása csupán kellemes gondolatokat ébreszt, kiéhezett szörnyeteggé válik, mely kietlen martokon barangol s melynek baljós üvöltése képezi a hullámok zugásával együtt himnusát a pusztulásnak és zürzavarnak. Ismételjük, különös idegszervezet kell hozzá, hogy valaki megbírja a költői mérséklet e tulzáseit. Ily erős szakos elferdítésében minden tárgynak, melyen szereti magát gyakorolni az emberi érzékenység, mi lesz a költői és hallgatói közt fenálló szükséges viszonyból? Még ha ragyogó nyelven fejezné is ki magát, még ha csodákat tenne is akarátja és tudománya által, hogyan ragadhatná meg kellően a lelkeket, hogy ez által poétai feladatát megkoronázza? Leconte de Lisle magára vessen, ha mindeddig nem tudott tehetségéhez illő hírnévre kapni; ha az embereken uralkodni akarunk, szükség közlekedni velök; és a ki makacsan elszigeteli magát, van-e joga elhagyatásról panaszkodni?

Baudelaire Károly neve és munkája komolyabb s szomorúbb észrevételekre nyújthatna tárgyat. Önála nemcsak oly költővel van ügyünk, ki elkülönzi magát az emberiség nagy családjától, nem csupán oly makacs egyéniséggel, ki a természetes érzelmek helyébe rendszert állít: hanem beteges képzelődéssel, melyben meg van a kórság felizgatta finom fogékonyság és működteti is azt, rovására mindannak, a mi a poétai világban érde-

mes bennünket meghatni vagy elbájolni. Baudelaire bizonynyal egyik legerdemesebb tüneménye egy bomladozó irodalomnak, s megdöbentő példa arra, mily tulságba eshetik az egyéni érzelem, ha nem levén már se kapocs, se fék, se szabály, nevezetes művészi tehetséggel egy tébolyodott ábrándozása egyesül valakiben. Semmi sem volna könnyebb, mint sarcasmusokkal, vagy erényes boszankodás formuláival támadni meg a *Fleurs de Mal* szerzőjét. Szerintünk, Baudelaire nem ily bánást érdemel: talán pszichologiai vagy épen physiologiai tanulmányoknak kellene alávétetni, a mi nem lenne haszontalan öszves irodalom történetünkre nézve sem. Ime egy finom, ideges, költői rendeltetésű természet; jöjenek rá életető fuvalmak, jótékony napsugár, kellő mivelés: a gyümölcs megfogán és megérik. Szerencsétlenségre ez egy sajtószzerű dispositióban szenved, mely az érzelmeket s képeket, a mint benne tükröződnek, megmásvítja s megmérgezi. Egy szóval e költői képzeletben *zavarossá* válik a költészet, mint ama jó borok, melyek bizonyos helyen, bizonyos légkörben megromlanak. Oly korban, mely kedvező a poétai szervezet szabad fejlődésének, jeles példaktól környezve, melyek tekintélyét el kell vala ösmernie, egy oly irodalomban, mely még *hisz* valamiben, mely lelkesül valamely eszmére, melynek van még öntudata, lelke, talán az általános érzelem fölülke-rekedett volna ez egyéni érzésen; talán a valódi költészet diadalmat nyert volna e beteges hajlamon, mint egészséges diéta csirájában elfojtja a betegséget egy megtámadott vagy fenyegetett életműben. Sajnos, hogy itt — és ez a főnebb kimutatott elforgácsolási szellemnek köszönhető — ellenkező tünemény fejlett ki. Az egyedi érzés nyelte el az egyetemeset; a beteges csira vált egész organismussá. Így lehet megfejteni Baudelaire költészetét. Mi hiszszük, hogy tulzása őszinte, s nem akarunk, a többség után menve, úgy bánni vele mint istentelen- s erkölctelennel. Az ily nagy szavak elveszteniék határukat egy oly ember irányában, kire nézve a jó és rossz fogalma kifordult sarkából, s kinek poétai hangszere már csupán a gonosz hatalmak keze alatt zendül meg. Valamint azon betegek, kik a láz utóízét érzik mindenben, a mit érintenek, s kikre nézve a legízletesb, legtáplálóbb eledel, keserűvé, emészthetlenné válnak, Baudelaire sem vehet már egy kortyot sem a költészetből, a nélkül, hogy e korty meg ne volna vesztegetve méreggel és keserűséggel. Neki a külső, a látható világot, mint természetes lakója, szüntelen kísérti a gonosz, szörnyű látomások (visio) óriási rútságok, iszonyú romlottóság, hallatlan elvetemülés, s a szenvedések, a bűn, az istentelenség ezerféle változatai zaklatják; mérgesek ottan a virágok s dögletes illatot lehellnek; a források ott meg vannak mérgezve s nem hajolhat az ember üde tükrök felé, hogy benne egy kísértet vagy halálra-ítelt alakját ne lássa. Neki a természet nem — mint Leconte de Lisle-nek, csu-

pán egy pompás de érzéketlen mostoha : neki az a pokol látható képe, vérengző, sötét guny szövődéke az emberiség arczára dobva. A szerelem ő nála még gonoszabb, mint ama pokolbeli csapás, melynek áldozatait Leconte de Lisle ellépteti szemünk előtt. Nála az valami meg sem nevezhető dolog, mely vérben és rondaságban duszkal, valódi örököse Lesbos és Caprae szemtelen tivornyáinak, a bujaság ama nemében keresve lehetetlen kielégítést, mely gyaláztatja a pogány kornak, s melyet a mai civilisációnak érteni sem kellene. Ime, hová juthat az egyéni érzés, ha egyedül uralodik, ha a költészetnek ezen *sp. cialistái*, szeszélyök minden rakoncátlanságának átengedve magukat, a finnyás izlésnek e csiklandó szereit által remélik visszaédesgetni a közönyös sokaságot, s azt hiszik, hogy költői ábrázatukat annál élesebb vonásokban tüntetik ki, ha épen ellenlábás irányt vesznek mind azzal, a mi igaz, jó, üdvös, szép

vagy más szóval, a mi költői. Mivé lenne oly társaság, mivé egy oly irodalom, mely Baudelaire-t elfogadná költőjének? Hova kellene alacsonyulnia értelmi s erkölcsi tekintetben, hogy meghonosuljon ama légkörben, melyet egy ily múzsa lehell? Mi lehet jövője egy oly költészetnek, mely önmagát arra kárhoztatja, hogy ne legyen egyéb kivételnél, oly rideg kivételnél, mint Leconte de Lisle költésze, vagy oly szörnyűnél, mint a Baudelaire-é? Föltenni e kérdést annyi, mint megoldani; mint bebizonyítani főleg, hogy a költészet, kétségbe vonhatlan talentum mellett is, hogyan vesztheti el befolyását, hogyan teheti magát kívül az emberi szellem valódi mozgalmán, mikor aztán nem lesz többé se tekintély, se vigasztaló, se bűbáj, hanem egy inkább vagy kevésbé bizarr ritkaság, kirakva valamely zugban néhány megcsontosult szakértő, vagy kapsi gyűjtő számára.

(Vége következik.)

T Á R C Z A.

A KIS ILONKA EMLÉKEZETE *).

I.

Milyen vidáman csenge a ház
Mig benne ő lakott . . . .
— Minden fehér függönyt hogy megráz,
Megcsörrent minden ablakot!

Nem maradtott egy könyv a helyén;
Ha mondtam : „csitt!“ — ingerkedett :
„Keress apa!“ s hogy meg ne lelném,
Elbújt a vén karszék megett.

Ha anyja jött : szaladt elébe
S kiáltva fogta térdit át;
És felkivánczozott ölébe,
S ott csókkal kezdte uj vitát.

Ha irtam dalt, vagy szent beszédet,
Ugy rám esett a kis bohó, —
Hintázni, a lábomra lépett,
S — se dal, se predikáció.

A kis pinyőke, ágról ágra
Oly könnyeden nem száll, röptül :
Mint szálldosott e kis madárka,
Csevegve asztalom körül . . . .

Milyen vidáman csenge a ház!
— Hajh! most e zaj kiköltözött,
Oda kísérté őt, ott tanyáz
A sirkert halmai között.

E vig csengés őt úgy szerette,
Hogy viszhangja is vele ment.
S hogy ne legyünk magunk : — helyette
Beszállt — a temetői csend!

II.

Kártyáival hogy játsza gyakran;
— En neki házat építék;
Tapsolt, ujjongott a mint raktam,
S unszolt : főlebb, magosbra még!

„Boldog gyerek! Egy kártya házba’
— Mondám — hogy elgyönyörködöl!
S egy ajk fuvalma ha megrázza,
Az egész szépség összedől!“

De ő örült, és örömeben
Szívemnek is öröme tölt.
Ugy el-elnéztem : „Drága szépem!
Kinél szebbet nem tart a föld!“

S ha már bimbó korában ily szép.
Milyen lesz mint kinyílt virág!
Szívünk tán el sem bírja kincsét,
Mint túlgazdag virágos ág.

*) Mutatványok ily című füzetből.

Ha majd az iskolába járhat,
S annyit mesél, cseveg velünk!
Ha futkos és játékba fárad,
S párnája lesz lágy kebelünk;

Ha majd, anyjának segítsége,
Varr, főz, kisebbeket tanít;
Ha majd új érzés kel szívébe,
S pirúlva rejt el valamit;

Ha majd — oh bár szívünk megérje! —
Látjuk mint boldog szende nőt;
Szép, deli, nemes lesz a férje,
A kire büszkén bizzuk őt . . .“

Oh balga szív! Reményeidnek
Csalálmain gyönyörködöl?
A halál keze egyet intett :
S gyönyör, remény, mind összedől!

SZÁSZ KÁROLY.

EGY SZEGÉNY ASSZONY TÖRTÉNETE.

I.

Egy csíkos ponyva van vetve a hajló pálmafára; annak földig omló szárnyai, czölöpökhöz feszítve, képezik a sátort, szellő és napsugár szabadon jár rajta keresztül.

A sátor mellett két tevé fekszik, karcsú nyakát a fűben elnyújtva; két paripa tombol, leszúrt dzsidanyélhez kötve; a hajcsár tevéi mellett fekszik, arczczal ég felé fordulva; száz lépés az egész oázis kerülete, melynek közepét egy köbevagott kút képezi; köröskörül a világ minden sarka felé a végtelen sivatag terül, melynek izzó lát-határán épen most megy le a nap.

Egy kis ritkás palmaerdő a távolban, melynek magányos árnyai messzire vetődnek az alkonyfényben, néhány meredő veres kőszikla; — azonkívül semmi egyéb nem zavarja a pusztaság méltóságos unalmát.

A nyílt sátor alatt málhákból és nyergekből alakított kereveten hever egy hölgy; szőke hajfürtei, sötétkék szeme, nyúlt arcvonásai távol hideg égalj szülöttének vallják; bár a keleties öltözet, a lenge kaftán, a tollas sipka, a karcsu derékra kötött shawl rejtegetni igyekeznek származását.

Lábainál, nagyvirágu szőnyegen pálmabor, kétszersült — és egy férfi hever; a mit közönséges nyelven szép embernek neveznek. — Nem tudom, nem vagyok asszony. — A férfi mandolint tart kezében és dalt ver rajta; a hölgy tárczáját tartja kezében s írónnal verseket ír bele; a férfi dallamot rögtönz hozzájuk és elénekli.

Halljunk egyet e versek közül.

„Lemegy a nap, csillag jó fel;

Ah, milyen szegény az ég!

Ha napja van, csillaga nincs :

S ha csillag jó, nap nem ég.

De szemedben mindig látom
Az ég mind a két felét :
Nappal az éj csillagait,
Este a nap melegét.“

A vers gyöngé, a hozzá rögtönzött daltam keveset ér; a pálmabor kesernyés, a kétszersült kemény; a sátor szellős, a tanya kéjelmetlen; hanem azért, — a ki boldog, annak minden mindenütt jó.

És a ki boldogságát félti, annak nagyon jó hely a pusztaság : egy kis oázis a pusztán, — egy kis csergedező patak, egy kis sátor, egy falat száraz kenyér, és egy hű szív; azután fenn a csillagok, a mik látnak, hallanak, de nem beszélnek.

Hát a tevehajcsár?

Szegény mezitlábos ember! van is annak gondja másra, mint arra, hogy tevéi milyen szépen kéröznek. Legfeljebb arról álmodik; hogy ez a szép hölgy, azért mivel boldog, egy dinárral több baksist fog adni elváláskor, mint mások, a kik untokból jártak ezen; s azután el fogja őt is felejtetni, mint annyi ezer zarándokot, a kit a pusztán átvezetett már.

Még jól esik, ha a boldogok egy ily tetmetve maradt élő tanúját birhatják örömeiknek; a ki azoknak nem irigye, nem áru-lója.

— Van-e nő otthon Mazrúr? szólítja meg a delnő a hajtsárt, ki tenyerébe fektetett arczczal bámul ki a pusztaságba.

— Van.

— Szeret-e?

— Nem tudom, nem kérdeztem még tőle.

— Jó nő-e?

— Jó, ha jól megverem.

— Vannak-e gyermekeid?

— Még sok.
 — Szereted őket?
 — Csak ne ennének annyit.
 — Mazrur, én azt akarom, hogy a kik e napot e forrásnál tölték, azok mind boldogok legyenek. Fogd ez erszényt; tedd magadat és családodat boldoggá vele.

A hajtsár elveszi az erszényt s megáll az esze nála, mert meg sem tudja köszönni.
 — Van-e a forrásnak neve? kérdi tőle a hölgy.

— Van ám : „teveitató.“

— Mátul fogva nevezd el azt „boldogok forrásának,“ ültess be környékét jerichói rózsákkal s minden évfordulóban, e napon, jöjj ide el és szedj e rózsákról egy füzért; én a föld tufeléről is elküldök érte s neked ismét ily tele erszényt fogok küldeni e rózsákért. El ne felejtsd ugy hini társaid előtt e kutat, hogy „boldogok forrása;“ de okát titokban tartsd; mert az bajt hozna rád.

Mazrúr bámult és hallgatott; a pénz nagyon sok volt, az ígért mesés.

A hölgyet álomba ringatá a dal : „napal az éj csillagait, este a nap melegét.“

Mi adhat valakinek édesebb álmot, mint az a tudat, hogy minden lényt, a ki körülötte lehell, boldoggá tudott tenni!

Még a dromedárokkal is megosztotta kétszersültje maradékát.

Ez a hölgy — Karolina, Anglia királynője: — és a férfi? — az pedig nem a király.

* * *

— Ah madonna, könyörüljön rajtam, mert éhen kell elvesznem. Miniatur festő vagyok, a republica alatt mesterségem kiment a divatból, nem kell az aquarell; pedig ugy festek, mint Guido Reni. Szánjon meg! Két zecchinoért készítek egy arczképet, ha pedig egy lapra parancsolná magát levétetni monsignoréval, a kettőt készíteném három zecchinoért; mert az elefántcsont drága, csupán azért.

Egy magas karsu hölgy és egy barna szemü férfi, kar kar alá füzve, a római corsón : előttük levett kalappal s rongyos köpönyeggel egy hosszú hajú, kecskeszakállu férfi, a ki az indítványt intézi a hölgyhöz.

A hölgy szánalommal néz a sovány, éhenholt alakra.

— Ön talán boldogtalan szerelmes?
 — Oh nem, madonna, boldogtalan éhező vagyok.

— Lehetetlen, hogy az ön korában a szívnek vágyai ne lennének. Csak vallja meg. Ideálja van; azért küzd, öhozzá akar felemelkedni.

— Igaz, madonna, a porta del popolo melletti pék leánya.

— Neve?

— Pelinessa.

— És azt nem akarják önhöz adni, mert ön szegény?

— Az apja pedig gazdag.

— Jöjjön el két óra múlva a hotel Rimini-be; inasaim felvezetik, várni fogják. A fizetést bizza majd rám.

Két óra múlva Pelinessa imádója megjelen festékeivel a hotel Riminiben. Ezüst vállrojtos cselédek vezetik teremről teremre, végre egy kis szobácskába tolják, ott vár reá az urnő, Daphnisnak öltözve, kezében szalagos pásztorbot; lábainál az említett ur, kit a corsón láttunk, mint Meliboeus.

A festő egyelefántsontra festi le a párt.

A kép elkészül; a hölgy el van ragadtatva általa : nem valami remekmű biz az; de hát műismerők-e a boldog emberek?

— Te három zecchinót kértél művedért: im én háromszázat adok érte. Azonkívül ajánlani foglak Murat királynak, ki előtt szavam mindenható. És most siess Pelinessához és légy boldog, — mint én is az vagyok.

A festő zsebre dugja a pénzt, kalapjába dobja festékeit s fut ki az utcára; a hölgy pedig fogja az elefántsontra festett képet s átszellemült arczczal nyujtja azt Meliboeusának :

— Ezt — emlékül teneked.

E hölgy — Karolina, Anglia királynője: a férfi? — ez pedig nem a király.

* * *

Fra Capuccio valami nagyon szegény seborvos volt az Abruzzók egyik kis városában, hova idegenek csak a szép kösziklákát bámolni vetődtek, miket a helybelakók nem találtak annyira bámolni valóknak.

Fra Capuccio háza annyiban nyári lak-

nak nevezhető volt, a mennyiben a szél ott járhatott át rajta, a hol kedve tartotta; de nem csoda az, mert lakostársai ritkán betegesznek meg, akkor is inkább Monna Tesához folyamodnak, a vén boszorányhoz, a ki babonás szerekkel aztán kikuruzsolja őket — hol a betegségből, hol a szép világból. Bevert fej, lábtörés eleget fordul ugyan elő, de a patiens többnyire briganti, a kitől nem igen él meg a szegény gyógytudós; nem is tudom, hogy öregedhetett volna meg itt, ha csak bucsúkra nem járna szépítő szerekkel és mindent gyógyító panaceákkal; hátán hordozván szekrényét.

Egy este öszvér-csengés veré föl a tudós sebeszt korán lefektéből, a mire nagyon kényszerítve volt mécsbe való olaj nem léte miatt, s az ajtaján tett dörömbözés kényszeríté lemenni rozzant lépcsőin s bebocsátni a kérekedőket.

„Bizonyosan valami meglőtt dugárust hoznak már megint.“

Azonban csalódott. Egy szép, délcezeg természetű urnő jött elől, lovagköntösben, fátyola hátra vetve, utána egy kísérő nő, és azután két lovász, kik egy alélt lovagot hoztak be az orvoshoz.

— Doctor ur, monda a nő indulattól elfojtott hangon. Vegye ön elő minden tudományát és segítsen. Szabja bár mi árát segélyének, én azt megkétszerezem.

Az orvos megörült nagyon, mikor a sebet megtekinté; ez oly szép és cifra seb, hogy gyógyítása bele kerül három hétbe; az alatt a madonna, a kit az ég küldött ide, egy örökséget elkölthet gyógyszerekre.

— Szóljon ön; nem fog-e meghalni? kérdé a hölgy megragadva az orvos kezét, ki a heves szorításból kitalálható, hogy a sebesült élete nagyon drága lehet.

— Ha tudományom nem csal, még viszszaadható az életnek.

— Lássa ön, az én védelmemben kapta e sebet.

— Ha tudományom nem csal, furcsa egy fegyverrel vágták meg; hasonlít ahhoz, mikor valakinek a fején egy palaczkot öszszetörnek.

— Az istenért.

— Legyen nyugodt excellenza, (a se-

lyemruhát így czimezik Nápoly körül) én helyreállítom és nyoma sem marad arczán a sebnek.

A lovaggal azonban csakugyan gonoszul elbánhattak valahol: három nap, három éjjel mindig félre beszélt; azután meg úgy el volt gyengülve Fra Capuccio sürü érvágásaitól, hogy a szemeit sem bírta nyitva tartani. Csakugyan jól számítá ki a tudós férfiú, hogy három hétnél előbb nem fogja elhagyhatni fekhelyét.

A hölgy az alatt éjt és napot ott töltött a beteg körül: nehéz álmaiban kezével hűsíté sebtől égő homlokát, gyógyszerét aranykanalkával maga adta be neki s óráján vigyázta az időt, hogy pontosan vegye a szenvedő a jótékony decoctumot, mivel más alkalommal Fra Capuccio gyermekágyas asszonyokat szokott gyógyítani. Éjjel ott térdelt imádkozva a madonna képe előtt, s örök alapítványt hagyott a helység syndicusánál szegény beteg sebesültek számára, midőn a lovag felüdült.

Fra Capuccio minden napért, melyet a beteg hajléka alatt töltött, száz arany scudit kapott; s azon kívül, midőn egy napon hat lovas aranyos hintó jelent meg rozzant viskója előtt s abba a felépült lovagot fehér parókás inasok beemelték az uri hölgy mellé, odainté magához a hölgy Fra Capucciót.

— Doctor ur. Midőn önhöz jöttem, azt a fogadást tettem a coressoi szüznék, hogy ez életért, ha nekem visszaadatik, azt adom cserébe, a mi legnagyobb kincsem. A mit önnek adtam, az csak hála fáradozásaiért; hátra van fogadásom. Nézze ön e brilliant gyűrűt; értéke ötezer scudi: rám nézve ezerszer annyinál is több. Anyámtól kaptam ezt, mikor haldokolt: anyámnak utolsó áldása van e gyűrűhöz kötve. Most ezt önnek adom. Isten és a madonna védjék önt.

.....
Éz a hölgy volt — Karolina, Anglia királynője, a többször említett férfi pedig Bartolomeo Bergami, lovag, báró, marchese, a szent Karolina-rend vitéze, — és még valami más: — egy fizetett kém a királyné férjének zsoldjában! . . . .

(Folytatjuk.)

S Z I N H Á Z.

November 2-kán adatott elő Budán a második pályázó népszinmű, czime: „A vőlegény vagy a magyar izraelita család,“ eredeti énekes szinmű 3 felvonásban. Jelige: „Egyenlőség! testvériség!“

A pályázati bíráló választmányának ez új mű egy aesthetikai s egy politikai csomót át kezébe: oldja meg, vagy vágja össze.

Az aesthetikai probléma ez: az 50 aranyos jutalom népszinműre van kitűzve, s beküldenek egy énekes szinművet. A budai új szinmű két vagyonos izraelitát s egy magyar földesurat mutat be — s habár 48 előtti értelemben az izraelita politikailag a népnél is népebb volt; — de sajátos szokásai s inkább az európai finomodásból vagy annak kinövéseiből merített akár valódi akár ál művelődése elválasztá őt a néptől, úgy hogy a magyar nép élete, szelleme és szokásai egy általában nem tükröződnek vissza benne.

Inkább azon vagyonos közép osztályhoz tartozik, melyet nálunk a városi kereskedőség képvisel, s mely „mint tudjuk, a tulajdonképi magyar néptől jobban különbözik, mint a magyar földbirtokos osztály a régi jobbágytól. Ime mind az aesthetikai mind a politikai csomó, melyen nehéz eligazodni. Aesthetikai szempontból van-e valami külön ismertető jelleme a népszinműnek, mely a dráma minden más fajtától megkülönbözteti? — Politikai tekintetben el lehet-e vonni a határvonalat a nép és nem-nép közt?

A budai népszínház, talán a nélkül, hogy e nagy kérdések körül definitiók szórászhasonogató finomságaiba bonyolította volna magát, ösztönszerű szabadelműséggel mondá ki tetteleg véleményét. Népszinműnek fogadott el egy szoros értelemben véve nem népünk sajátos életét tükröző művet, s a „Vőlegény“ előadásával proclamálta, hogy egy felől politikailag népnek nevezhetjük széles értelemben az ország minden társadalmi osztályát együtt véve, vagy legalább a közép osztályát is beleolvastva. Meglehet, hogy már csak a felsőbb, nagyvárosokban vagy külföldön levő aristokrátiát veszi ki, mely salont tart, hiutóban jár, s a rang és gazdagság jeleivel különbözteti meg magát. Ez haladás. A nép fogalmába be van olvasztva az egész közép osztály, s oly széles terjedelművé lett s annyira terjed napról napra, hogy határvonalait egyáltalában ki nem vehetjük, míg régen a határvonal nagyon éles és határozott vala.

Igy állván a néppel, mit mondjunk a népszinmű határaitól tárgyára nézve? — Alig van osztály, melyet mint külön kasztot kirekeszthetnénk azon dicsőségből, hogy ferdeségeit irgalmatlanul kinevezzük, erényeit lelkesedve megismertjük színházainkban. Gróf, kántor, író, cizmadiá, zsidó, pap, borbély, katona, serfőző, szolgabíró,

szobalyány, özvegy, kisasszony, s a „nagysád“-ok roppant sokasága egyaránt emancipálva vannak a költészet ezen fájában. A népszinmű lehet városi proletariusok, kereskedők, háziurak, varrólyányok, mesteremberek, filiszterek, diákok comicus viszonytagsága, vagy bohó concertje. — Lehet tehát a volt polgári osztály bohózata, minő Szigligeti „Liliomfi“-ja, s a „Pünkösdi királyné“ czimú nem sikerült kísérlet. Nagyon huzhat a német „Posse“-hoz, s sokkal örvendetesebben a francia „Vaudeville“-ekhez. A népies drámának inkább a műforma s némely külsőség adja sajátos jellemét, mint maga a társadalmi kör, melyből tárgya vétetik.

Igy részünkről nem teszünk semmi kifogást az ellen, hogy az „Izraelita család“ a többi népszinművekkel együtt pályázik. Legérdeklőbb részénél, s egy sikerültebb alakjánál fogva a német „Posse“-k közé tartoznék. A Vőlegény, Züszmann Sámuel gypajkereskedő, gazdag izraelita, nem csak torzított alakjánál, hanem operákból vett bohóc paródiázó dalainál fogva is a bécsi külvárosi és pesti német színház bohózataira emlékeztet — sőt egyik dalát mintha hallottuk volna is történetesea egy német színésztől. Az utánzás annyira megy, hogy e dallamban a kecske-hang is előfordul. A német színésznél, ki épea szabót játszott, inkább hely, en volt, mint az aranylánczos izraelitánál, ki nem szabó. Nem fektetek nagy súlyt ezen átvételre, csak bizonyítékul hozom fel, mennyire önkénytelenül jutattá eszembe Züszmann a német bohózatok alakjait. — Igaz, hogy a tulajdonképi izraelita család tagja, Etelka, s kérője, a magyar földesur, egész komoly sentimentalismussal énekelnek magánosan vagy párjával magyar népdalt s egy-egy operai részletet, melyek szövege, úgy látszik, a szerzőnek többnyire nem igen sikerült versei; — de mindez inkább rontja a darab egyöntetőségét. S valóban a mű egész compositióját tekintve, s egy a meghasonlás benne. Azon örökké komoly hang, mely a szereplők többi részénél uralkodik, kellemetlen dissonantiában áll Züszmann bohózatos szerepével. De mi szükség a művészi compositió ily magaslatára emelkedni, a költői ösztönszerű érzék ily mélységébe bocsátkoznunk, minő egy műegésznek mesteri öszhangzása, mikor az alakítás könnyebb részeiben sem látunk sikert? — Először is Bálint földbirtokos, mindjárt a szinmű elején, nagyon elidegenítő alakban van felmutatva, holott szerző részvétünket főleg iránta akarja felkölteni. Szereti Etelkát, Feigenbaum a német izraelita leányát, s épen ennek házában van együtt a kisasszonnyal. Belép Züszmann izraelita, mint kérő. A földesur egyszeriben előránt egy botot, s azzal fenyegeti, hogy kitakarodjék. S nem elég egyszer, hanem több ízben emeli rá.

goromba elnevezések között. Ezen merőben helytelen és rossz hatású jeleneten kívül a földesur oly erélytelen és tétlen alak, hogy ha Züszmann csak közönséges értelemben vett becsületes s nem oly alávaló jellem volna, egy lyány sokkal inkább szerethetne bele, mint azon csaknem az élehetlenségig becsületes földesurba. Rozsnai Bálint leginkább hasonlít azon arcképekhez, melyeket a rajzolni kezdő gyermek vázolat, semmi nemű mintát, vagy tisztán képzelte arczot nem tartva szem előtt, — meg van szája, szeme, orra, füle sőt, egy hatalmas bajusz vagy füstölgő pipa is megadja a módját; de oda sem számítván a perspectiva és árnyok dolgában elkövetett hibákat, a jó nagy szem minden meresztés mellett sem fejez ki semmit, a száj még kevésbé, — az egész arcz pedig nem hasonlít senkiéhez a földön, s még sem lehet egyéni arcznak mondanunk. Ily *idealis* rajzoknál mennyivel többet ér a legszolgáibb másolás! A photographiai gépiesség legalább mesterség, de az eszmétlen és mintátlan rajzok alig járják meg mesterkedésnek is. Egészen hasonló üres és semmit mondó alak Rafael huszár kapitány. Nem hasonlít az sem magyar sem másféle huszárhoz, sem semminemű lovas vagy gyalog emberhez e földön. A egész férfiú egy ambulans frázis-gyűjtemény. Több ízben láttuk 48—49 beli huszárainkat a színpadon közelebbi időkben, s egyik sem hasonlít hozzájuk. Csak — arról győzték meg, hogy a ki színpadra hozta, aligha színről színre látta őket az életben, s kivált a nagy tettek ama korában. Volt bennök hetykeség, magavetés — tagadhatatlan; de soha sem fellengző, ábrándosan lelkesedett szavakban nyilatkozott. A kérkedés inkább, az előadás természetessége mellett, a tények nagyításában állott, a hetykeség a bajok, szenvedések és fáradsalmak kigunyolásában vagy némileg színlelt érzéketlenségben állott, néha könnyelműséggel és humorról vegyülve, minővel Petőfi szokta elmondani élete nyomoruságait; a hazaszeretet frázisainak hirtelen sem volt a magyar hadseregnél; sehol oly kevés forraszerinti szónoklatot nem lehetett hallani, mint a magyar táborban, s sehol oly kevés bünt elkövetve nem lehet látni azon parancsolat ellen, hogy „a haza szent nevét hiában föl ne végyed,” szóval a helytelenül színpadnak nevezett pöfeszkedés a legkritikább tünemény volt a sereg javánál. Helytelenül nevezik az ilyet színpadnak; mert a színpadon a nyilatkozás amaz egyszerűbb, de valódi és többet mondó neme sokkal drámaibb és művésziőbb, mint a fellengő dictiók.

Általában úgy vélem, hogy kivált kezdő művész, ha elég erőt nem érez magában egészen képzeleti alakok teremtésére, helyesebben cselekszik, ha emlékezetét híván segítségül, az életben látott mintákból idomított alakokkal tölti be művét, sőt inkább másoljon a társadalmi tekintetek által megengedett határok közt, hogysem merőben abstract, eszménytelen és élettelen alakokat rajzolgasson, melyek semminemű benyomást nem tes-

nek. — Etelka kisasszony áldott teremtés, de átkozott halvány színpadai alak. Az öreg Feigenbaumban több az élet; de több az ellenmondás is. Szilárd férfinak akarja bemutatni szerző; — de a leggyengébb ember. Orthodox átkodottsággal fogadja mennyre földre, hogy leányát nem adja a keresztény földesurhoz, s mégis aztán igen rövid szökváltásra megadja magát. A komoly férfuból könnyen lehet vala comicus alakot csinálni.

Sokkal többre becsüljük e színműben Züszmann Sámuel izraelita urfit valamennyinél. Meglehetős hű s szolgálai másolat az élet után. Csak az a kár, hogy a másolás inkább csak a külsőségekre terjed ki. A beszéd mód, szójárás, sajtáságos kiejtés híven vannak utánözva. Látnivaló azonban, mennyit lehet e részben a színész utánzó tehetségének és találékonyságának tulajdonítani. S valóban, a mi e műben tetszett, Virághnak lehet nagy részben köszönni, ki Züszmann szerepében is ügyeségeiből adott egy mutatványt. Különbösen a mi a jellem lényegesebb részeit illeti, egyike a leghibásabb drámái jellemeknek. Minden erkölcsi, becsület- és illemérzet nélküli egyén. Az ily nemű caricatura pedig inkább undort mint nevetést gerjeszt, pedig comicus alaknak akarja elfogadtatni a szerző. Jellemének másik oldala is el van rontva. Számítónak, ravasznak akarja feltüntetni. S mégis mikor a fiatal földesur azt mondja neki, hogy a menyasszony apja vagyonilag megbukott, rögtön elhiszi, mielőtt más bizonyítványok után járna. Annyira nem kétkedik benne, hogy midőn maga az állítólagos bukott csakhamar megjelen, egészen ténynek véve bukását, lemond a lyány kezéről. Általán a dráma igen nagy gyengesége, hogy a személyek egy-két szóra, minden nagy rábeszélés nélkül, elhisznek akármit, s a párbeszédnek majdnem csupa szószaporítások. El-elbeszélgetnek hosszasan egész jeleneteket valami határozott célra kimenő eredmény nélkül, s miután elvesztegették a drámában oly drága időt, az elhatározó rábeszélések röviden és gyengén folynak le. Egész jelenetek vannak, melyek céltalanok, s a nagyobb terjedelmet, több időt kívánó lényegesebb részekben csak keresztül siklik a szerző.

A mese maga sem érdeklő, s alig lehetne belőle valami drámaformát alkotni. Feigenbaum két gyermeke, Rafael és Emma, egészen magyar nevelésűek. Az első huszár tiszt lesz s apja ezért valódi gyűlölettel van iránta. A leány egy fiatal földesurba szeretett. Apja, mint igazhívó izraelita, nem engedi, hogy lyánya megtagadja vallását. Azonban mindkét baj még az első felvonásban csaknem egészen ki van egyenlítve. Az apa kibékül lyánya hajlamával s kinyilatkoztatja, hogy beleegyezik a házasságba, ha Züszmann, kinek leányát ígerte, ki fogja nyilatkoztatni, hogy viszszalép — és ha az emancipatiót az ország ki mondja. Rafael huszárral egészen kibékül. Ez nem nagy párbeszédbe fáradtsággal megtörténvén, még kevesebb tenni való marad tenni a két utolsó

felvonás számára. A második felvonásban Rozsnai Bálintnak Züszmann egy-két szavára elhiszi, hogy az öreg Feigenbaum megbukott, s így Etelka menyasszonyi hozományára nem lehet reménye. Mindjárt lemond róla ünnepélyesen, — s nincs több dolga a színműben. Ennyi történik a második felvonásban. Rozsnai utjában csak egy akadály áll még, hogy Etelkát birhassa — az emancipáció. Errre nézve semmit sem tehet; mert a harmadik felvonás már a világosi katastropha után foly. Tehát nincs remény az emancipációhoz. Majd attól tart az ember, hogy szomorúan végződik a szerelmi viszony, hanem végtére elhatározza a földesur is, az izraelita család minden tagja is, hogy eladván ingó és ingatlan vagyonukat, Amerikába költöznek. Az egész ennyiből áll. Tehát csak néminemű meséje is alig van a munkának, a mi történik is, nem lehet drámai cselekvénynek

nevezni. Az a kevés, a mi történik, indokolatlan többlenyire és nem hiteti el magát.

Mindezen gyengesége mellett azonban nem oly gyenge e színmű, mint versenytársa, a „Halász legény.“ A valótlanok nem oly nagyon feltűnők, az egésznek menetében nincs meg annyira az erőszakoltság, kevésbé jár közel a dráma paródiájához. Egyébiránt mindkét népszínműre kevés idő múlva el lehet majd mondani hogy rajtuk a „bús feledékenység *koszorútan* alakja lebeg.“ — A sors kétszer vetett *vak*-ot e pályázatban — épen azért hiszszük, hogy ezután jön a java, — ha ugyan igaz, hogy a szerence változó. Halljuk, hogy egy hatóság a pályázott művek közül háromnak előadását tiltotta be; de így is reméljük, hogy a hátra levő kettő-három közt fogjuk találni a leendő koszorús népszínművet.

(Vége következik.)

V E G Y E S.

— Az akadémia philos. törv. és tört. tudományi osztályainak közelebb nov. 4. tartott ülésében Ipolyi Arnold olvasott egy igen érdekes dissertatiót „a középkori monumentalis téglá-építészetéről.“ Tudva van, hogy a nyugoti külföld terméskőben szürkölködő vidékein színes, vagy fénymázás téglából épültek a monumentalis épületek, templomok, stb. minden vakolat nélkül: ilyesek nyomát értekező a mi követlen alföldünkön eddig hiában kereste. Most azonban egy nyiregyházi templomban s egyéb tájain a Nyirnek, kétségtelen nyomaira akadt, hogy az építés e neme hazánkban szintén divatozott. Zöld, sárga, violaszín, fekete és vörös téglák színes változatban díszítik a fal külsejét. — Ez után a titoknok Rómer I. tagnak két benyújtványát olvasta fel; egyik a műemlékek pusztítását tárgyalja, s Henszlmannak mult számunkban említett jelentéséhez fog csatoltatni; másik egy indítvány a családok birtokában levő történeti oklevelek összegyűjtése iránt. Elfogadta az ülés.

— A Hölglyfutár úgy látszik lapunkból vette azon híré, hogy: „a tudós társaság, pályaműveket kivéve, semmiféle szépirodalmi munkát nem fogad el bírálat végett.“ Ha tudósításunkat végig olvassa, meglátta volna, hogy nem így áll a *vég*határozat. Ott van: „az *előbbi határozattól eltérőleg* végzésbe ment, hogy az akadémia jövőre csak úgy fogad el bírálatra valamely akár tudományos, akár *szépirodalmi* munkát, ha legalább *egy tag* érdemesnek nyilvánítja arra, hogy bírálatra kiadassék.“ — Az akadémia e határozatát, mely épen egy szépirodalmi író indítványára keletkezett, némely lap úgy fogta fel, mint ha a szépirodalom *ellen* volna irányozva. Nem, uraim. Az akadémia csak oly tudományos munkák esz-

tendő számra olvasásától akarta ez által tagjait megkímélni, mint például: „Az igaz, szép és jó feltárt tanának előhírnöki füzetek“ — s oly szerzők verseitől, kik a *divatlapok üldözései* elől az akadémia szárnya alá menekülnek. A *jó* csak talál *egy* ajánlót az akadémia pár száz tagja közül.

— Minthogy már benne vagyunk a helyreigazításban: nem hagyhatjuk szó nélkül a F. Leves elménczkedését, hogy a Kisfaludy-társaság *Cicero* fordított leveleit adja *pártolóinak*. Ha úgy volna, sem találnók oly nevelésesnek, mint az említett lap. Cicero levelei, a mellett hogy az epistolairás örök remekei maradnak, Róma legmozgalmasb korszakába, politikai, társas, családi életének minden művelt egyént érdeklő részleteibe vezetik az olvasót, valamint Kazinczy levelei a nem rég letűnt irodalmi kor minden rétegét megvilágosítják. — De nincs is ugy. A Kisfaludy-társaság, a pártolóinak ígért könyveken kívül, még sok másféle kiadáshoz járulhat, anyagi, vagy (mint ez esetben) szellemi pártolása által. Vigyázzon a neveltető, hogy maga ne váljon neveltségessé.

— Az „Ember tragédiája“ czimű, közelebb a Kisfaludy-társaság részéről sajtó alá bocsátandó s a pártolói illetékbe szánt eredeti drámatizált költeményre is, egyik lap ellenében, megjegyezzük, hogy „helyesírása“ még sem oly képtelen rossz; de ha az volna is, mi szükség a közönséget valamely *kézirat* rossz orthographiájára figyelmeztetni? Gyakorlott írókat tudunk, kiknek hibás kézírata van. A mi a „színpadon megállhatást“ illeti: szeretnők tudni, vajon Dante „Isteni komédiája“ mint bohózat, nem bukne-e meg a budai népszínházban? Pedig az már csak remekmű.

UJ KÖNYVEK *).

DEMOSTHENES BESZÉDEL. Görögöl fordította Télyfy János. (E fő cím alatt: HELLEN REMEKIRÓK magyar fordításban. 7-ik kötet.) Ára 40 kr. (Lampel, Pest. 1862.)

AZ IGAZ SZÉP és JÓ feltárt tanának előhírnöki füzeté. Irta Kovács Frigyes orvos doktor. Ára 1 ft. (Egyet. nyomda, Budán.)

MAGYAR NYELVTAN. Első rész. Szótan. (Alaktan.) Az I. és II. gymn. osztály és az ezekkel párhuzamban álló reáliskolák számára. Irta Wurga János, nagy-

körösi tanár és m. akad. tag. Negyedik javított kiadás. Ára ? (Kilián, Pest.)

BÖLCSÉSZETTAN. Második kötet. GONDOLKODÁSTAN. Második javított kiadás. Irta Wurga János, nagy-körösi tanár s akad. tag. Ára 70 kr. (Kilián, Pest.)

UTAZÁS KELETEN. Irta Orbán Balázs. V. VI. kötet. Ára 1 kötetnek 1 ft. (Stein, Kolozsvár.)

TARTALOM.

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az újonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek.
A szerkesztőség.

Eszmény és való. Arany. — Eredeti népmesék. — A francia költészet 1861-ben. — A kis Ilonka emlékezete. Szász K. — Egy szegény asszony története. Jókai. — Színház. — Vegyes. — Új könyvek.

Előfizetési felhívás

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

aesthetikai, kritikai és szépirodalmi hetilapra.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ első éve october végével lefolyt.

Nem szükség mondanunk, mennyi akadályal kellett küzdenie fenállása első évében: részint, mivel a közönség osztatlan figyelmét a haza nagy érdekei vették igénybe; részint, mert a kedélyek általános hullámzása az irodalmi csöndesebb munkásságra is ernyesztőleg hatott.

Mindamellettt igyekeztünk megoldani feladatunkat. Mennyire sikerült ez: olvasóinkra bizzuk megítélni. Elöttük a lap egyévi folyama erős és gyöngé oldalaiival; ám forgassák végig s ítéljenek: lehetett volna-e az adott körülmények közt e nemben valami sokkal jobbat állítani elő.

Szándékunk volt előfizetési határidőnket összeegyeztetni a naptári évvel, s e cél-

ból december végeig is fogadtunk el előfizetést. De bővebb megfontolás után beláttuk, hogy e változtatás nem czélszerű. Lapunk mind alakjára, mind tartalmára nézve alkalmas, hogy év végén beköttessék; s azon t. előfizetőinket, kik mult évi novembertől jelen october végeig járatták, ha tovább nem kívánnák is, nem foszthatnók meg czímlap-tól és tartalomjegyzéktől. Már pedig ha ezeket adunk most octoberben s így bezárjuk ez évi folyamot: nem adhatunk decemberben ismét. A kötetek disztelen egyformátlansága is ellene mond ama változtatásnak. Ennélfogva tisztelettel fölkérjük azon t. cz. előfizetőinket, kik december végeig küldötték be a pénzt, hogy előfizetésüket félévre kiterjeszteni méltóztassanak.

Ezek szerint az előfizetés rendje így áll

Helyben házhoz, vidékre postai küldéssel:

Egész évre (nov. 1861—oct. 1862) . . . 10 ft. a. é.

Fél évre (nov. 1861—apr. 1862) . . . 5 „ „

Az előfizetési pénz a „Szépirodalmi Figyelő“ kiadó hivatalába (Egyetem-utca 4. sz.) küldendő be.

Pest, oct. 23. 1861.

Heckenast Gusztáv
kiadó.

Arany János
szerkesztő tulajdonos.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.